

2. 5. Kijkwijzer

DE KUNST VAN HET KIJKEN

Bron: verschillende literatuur/artikelen verzameld door Theresa Foks. (1996-2003)

behorende bij de cursus over de betekenis van kindertekeningen en kinderspel. Bij gebruik van de gehele of gedeelte van de tekst uit deze reader dient als bronvermelding de cursus genoemd te worden.

1. Voor de zekerheid benadruk ik hierbij nog eens dat het **niet** altijd nodig is een kindertekening te begrijpen of te interpreteren. Het belangrijkste is dat kinderen de gelegenheid krijgen hun eigen tekeningen uit te werken
2. Kinderen tekenen ook wel eens gewoon omdat ze het leuk vinden, zich vervelen, omdat een ander kind het ook doet of in opdracht van de juf enz. In deze gevallen moeten we ook gewoon kunnen meegenieten van het "spel" van het tekenen en niet altijd krampachtig proberen ergens "iets achter te zoeken".
3. Wij mogen ook nooit vergeten dat "een geheel meer is dan de som der delen."
(Gestalttheorie)
4. Als we niet opletten kunnen we iedere situatie zo "hineininterpretieren" als we zelf willen, we moeten daarbij ons bewust zijn dat we onze interpretaties moeten kunnen beargumenteren.
5. Het eigen, eerste gevoel bij het zien van een tekening is heel belangrijk, maar zegt ook iets over onze eigen ervaringen en gevoelens en die hoeven niet altijd dezelfde te zijn als die van het kind.
6. We moeten ook altijd rekening houden met het ontwikkelingsstadium van het kind (dus niet alleen de leeftijd.)

Dus: niet te subjectief en niet te objectief bekijken, maar proberen een goede **middenweg** te vinden!

SIGNALLEN

Bij het interpreteren volgens de analytische psychologie spelen de vier Ik-functies een rol.

- het waarnemen (kritisch kijken, wat is er allemaal te zien)
- het denken (wat weet je, bijv. over de actuele situatie, de psychologische ontwikkelingsfase)
- de gevoelsfunctie (wat voor gevoel roept de tekening op)
- de intuïtie (soms zie je intuïtief een betekenis. De intuïtie grijpt dieper en kan een vraag opwerpen vanuit de denkfunctie.)

Om een tekening te kunnen interpreteren moet er kennis zijn van:

- a. de **symbolische betekenis** van kleuren, vormen en indeling
- b. de **algemene** symbolische betekenis van figuren, mensen en natuurverschijnselen
- c. de **leeftijd**/ontwikkelingsfase van het kind
- e. de **actuele** eigen levens- en gezinsomstandigheden van de maker
- f. de betekenis van een **metaforische** uitdrukking (b.v. vast zitten, te hoog grijpen).
- g. **ouders** zijn de beste deskundigen op het gebied van hun kind.

(Een eenvoudig voorbeeld: we kunnen geleerd hebben dat de kleur rood een bepaalde betekenis kan hebben en wij zijn daarop geattendeerd in een tekening van een kind, dat b.v. zichzelf helemaal in het rood in bed tekent. Als wij dan niet weten dat het kind pas een nieuwe rode pyjama heeft gekregen en ook niet weten wat het kind daarvan vindt dan kunnen wij heel verschillende conclusies trekken: (het kind heeft het warm in bed, voelt zich veilig, of is angstig, opgewonden of boos etc.) Ondertussen is het kind gewoon blij met de nieuwe pyjama omdat de stof zo lekker zacht is!

- h. De theorie van de **compensatie**: het is bij tekeningen belangrijk om erachter te komen of de tekening de psyche (of het probleem) compenseert of complementeert. B.v. een meegaand kind tekent geweld: dat kan een compensatie zijn voor de ingehouden woede en daardoor ontstaat er evenwicht (maar heeft wel te maken met onbewuste gevoelens). Een voorbeeld van **complementatie**: een kind is getuige van veel ruzies en tekent vechtende mensen, dan is dan een tekening uit de realiteit (we weten dan nog niet hoe het kind deze ruzies zelf ervaart.)

6. Bijzondere tekens waar wij op kunnen letten:

1. **De eerste indruk:** vrolijk, droevig, angstig? Probeer je te verplaatsen in de tekening, voel, hoor en zie hoe de figuren zich gedragen ten opzichte van elkaar en zichzelf, zodat je je beter kan inleven in de situatie. Vergeet niet de leeftijdsfase, waarin het kind zich bevindt.
2. Kijk naar **vergissingen**, ongelukjes (wat wordt overtekend, wat mislukt? Wat gaat fout)?
3. Wat **klopt niet**? Zijn er vreemde afwijkingen, zoals bijv. een klok met letters, een auto die vliegt? Een dergelijk afwijking duidt vaak op bepaalde problemen die aan de oppervlakte gebracht moeten worden.
4. Let op **barrières**, b.v. een boom, persoon, plant, hek.
5. Wat **ontbreekt** in de tekening aan personen, dingen omstandigheden (vaak symboliseren zij datgene wat ontbreekt in het leven van die persoon.)
6. Wat staat **centraal**? (aanwijzingen voor de kern van het probleem, ook wel, wat op dit moment belangrijk is in het leven van de maker, vader, moeder, sinterklaas, verhuizing, ziekte, school.)
7. **Lichaamsverhoudingen:** wat wordt weggelaten, klein gelaten onbelangrijk gevonden, overdreven benadrukt? Conflict, schuldgevoelens, schaamte?
8. **Vervormingen:** welk lichaamsdeel is vervormd. Welk onderwerp is vervormd, persoon? Is het onzeker getekend, agressief, vaag? Deze onderdelen vragen aandacht om verzorging of begrip.
9. **Wegstrepen** als een kind zichzelf steeds doorstreept kunnen we ons afvragen of het kind zichzelf "wegcijfert." Welk lichaamsdeel wordt weggestreept, wat wordt weggelaten of vergeten?
10. Wat voor **voorwerpen** zijn er getekend? Wat zouden die kunnen betekenen. Hoe vaak komen deze voor? Lijken voorwerpen, huizen, bomen op mensen? In welke houding staan ze, wat drukken ze uit?
11. Vanuit welk **perspectief** is er getekend? Waar is de horizon (Hoe hoger de horizon hoe "verder" het verhaal "weg" is.)
12. Is er een **onderlijn** getekend? Hoe hoog? Klopt het met de leeftijdsfase van het kind?
13. Let op de verwijzingen naar de eigen **cultuur** en afkomst van het kind (bijv. bij Turkse moeders wordt vaak de sjaal getekend of de gezichten zijn zwart, familieverhoudingen zijn vaak cultuurbepalend.)
14. Let op de bijzondere **jaar-indeling** (Kerstmis, Pasen.) Als de gebeurtenis voorbij is, waarom wordt er dan nog over getekend?

15. Let op **inkapseling** van figuren, regenboog, springtouw, cirkel als afscherming, bescherming. Waarvoor dan?
16. Hebben figuren iets **in de hand**, bezem, knuppel, lepel en waarom. Is dit om controle over de omgeving te hebben?
17. Bekijk ook altijd de **achterkant** van de tekening. Weet ook of dit eerder of later gemaakt is. Is het kind opnieuw begonnen? Wat was er dan niet in orde, wat was mislukt? (Soms is dit het conflict.)
18. Leg eens **twee tekeningen** op elkaar en kijk of er figuren zijn die op dezelfde plaats staan. Vaak is dit een teken van belang. Wie is het? Wat doet deze?
19. Als figuren in een tekening **onderstreept** worden krijgt deze figuur meer stevigheid onder de voeten.
20. Als er **woorden** bij de tekening worden gezet als uitleg van de betekenis is de maker bang dat de tekening niet begrepen wordt. Waarom is die extra uitleg nodig?
21. Wat hangt **boven het hoofd** van de mensen in de tekeningen?
22. In welke **richting** lopen de figuren, wat kan er dan gebeuren? Wat is de symbolische betekenis van de richting?
23. Personen die **zwaaien**: nemen zij afscheid of vragen zij aandacht?
24. **Abstracte tekeningen**, kunnen toch wel aan iets doen denken, m.n. de kleuren, vormen en de dynamiek van de lijnvoering. Vraag de maker of hij een titel weet.
25. Hoeveel **ruimte** neemt de persoon voor zichzelf in?
26. Zijn er **extra randen** getekend? Betekent dit dat het kind extra grenzen wilt?
27. Wat betekenen de **kleuren** in de tekening.
28. Hoe zijn de **ruimten verdeeld** wat betreft symboliek? en wat staat daarin?
29. We kijken ook naar de **fantasie-uitbeelding**. Zit er een verhaal in de tekening, kan het kind er iets over vertellen. Hoe is de tekening ontstaan? Wil een kind persé dat alles moet lijken en kloppen naar de werkelijkheid? (Wat klopt er dan niet?) Kan het kind fouten accepteren, kan het zoeken naar een eigen oplossing om een vorm te vinden?
30. **Natekenen** op 7,8 jaar tekenen kinderen vaak onderwerpen (auto's, poppetjes, dieren, stripfiguren) van elkaar na. De kinderen willen niet opvallen maar "mooi" tekenen. Dit past bij het "groepsgebeuren en sociale contacten" van deze leeftijd.
31. **Röntgentekeningen** de baby wordt in de buik van de moeder getekend, de inhoud van een doos wordt zichtbaar getekend, de kamers in het huis (tussen 5 en 8 jaar.)

32. **Natuur** omstreeks 3 tot 4 jaar gaan kinderen, zon, gras, regen en wolken tekenen. Dit betekent dat het kind zijn (natuurlijke) angst kan beheersen, doordat het symbolen heeft gevonden die het op de buitenwereld kan projecteren.)

Signalen bij seksueel misbruik

Signalen zijn geen bewijs, maar een reden om nader onderzoek te doen!

Overdreven seksueel getint gedrag, praten over seks. Zichzelf lelijk vinden.

Veel masturbatie. Seksuele spelletjes met andere kinderen, zelf misbruik van andere kinderen.

Dissociatie dissociatief gedrag, heen en weer wiegen, hoofdbonken, regressie in tekeningen. contactverlies met de buitenwereld

Het voorkomen van genitalia in tekeningen hoeft niet perse een indicatie te zijn voor misbruik, afhankelijk van leeftijd en cultuur.

Tekeningen: uitdagende kleding, veel sieraden en opsmuk.

Hoofden zonder lichaam, benen los van het lichaam. Alleen de bovenste helft van het lichaam en/of veel nadruk op hoofd en bovenlichaam.

Gefragmenteerd lichaam te zien als een kind gevraagd wordt een persoon of iemand anders te tekenen blijkt dat het kind dit niet kan. Er is dan sprake van ambivalentie, een kind kan niet zeggen wat iemand voorstelt. De verhoudingen kloppen niet en de persoon op de tekening lijkt eerder op een spook of een monster. Een zelfportret kan weggestreept worden.

Inkapseling op de een of andere manier een voorstelling of een figuur insluiten, afsluiten of apart zetten in een tekening. Dat kan ook door erover heen te strepen en onzichtbaar maken door lijnen erover heen te zetten. Het komt ook voor dat kinderen in een familietekening de misbruiker inkapselt.

De rode deur Bij huis-boom-mens tekeningen valt op dat seksueel misbruikte kinderen vaak een rode deur tekenen en een groen huis. Deze felle kleuren verschijnen vooral als het misbruik nog aan de gang is of nog niet lang geleden. Daarna worden de kleuren minder krachtig. (Een huis met een rood dak heeft geen specifieke betekenis.)

Harten: Overdreven veel hartjes of hartvormen of hartvormige figuren op kleding, lippen, haren, huizen. versiering etc.

Regressie: achteruitgang in de stijl van tekeningen.

Pijlen of messen die kunnen wijzen naar pijn of de mogelijkheid geven om te pijnigen gericht op lichaamsdelen. **Negatief zelfbeeld** kinderen die zijn misbruikt vinden zichzelf vies, lelijk, raar of slecht. Ze tekenen een karikatuur van zichzelf.

Literatuur:

Breaking the Silence, Art Therapy with children from violent homes (Cathy Malchiodi)
(2nd edition) Routledge ny.com ISBN 0-87630-824-8.

Een boek met vele sprekende voorbeelden van kinderen die met hun moeder) gevlucht waren naar een soort Blijf van Mijn Lijf huis. De therapie die kinderen gegeven kon worden was van korte duur. **Malchiodi** was in staat om veel tekeningen van kinderen die waren mishandeld of misbruikt te verzamelen en te vergelijken.

Howard en Jacob (1969) stellen dat beeldende therapie zeer goed is voor kinderen die zijn misbruikt omdat zij het meestal niet moeilijk vinden om het seksuele trauma spontaan in een tekening uit te drukken. Zij zijn ervan overtuigd dat het uiten van het trauma op een non-verbale wijze kinderen kunnen helpen om daarna ook over het trauma te praten.

Kelley (1984 en 1985) onderzocht het gebruik van beeldende therapie met seksueel getraumatiseerde kinderen in een kliniek met betrekking tot

Een serie zelfportretten (hoe voel je je vandaag?)

Een tekening van de persoon die het gedaan had

Een tekening van wat er gebeurd was

Een tekening van de persoon zelf (van top tot teen)

Vooraf de tekeningen van de aanrander en de gebeurtenis waren aanleiding om gedachten en gevoelens over het gebeurde bespreekbaar te maken

2. Signalen van mishandeling

**(Artikel) TIJDSCHRIFT OVER KINDERMISHANDELING
Jaargang 18, nummer 3. September 2004, Uitg. NIZW Jeugd.**

“De betekenis van kindertekeningen”

Th.L.M. Foks-Appelman

Als je vraagt aan een kind om een tekening te maken dan begint het meestal spontaan daarmee. Kinderen tekenen over de dingen van alledag, over fantasieën, wensen en verlangens en over angsten. Als een kind iets ergs heeft meegemaakt, een traumatische ervaring of een overlijden van een geliefd persoon, dan kan een kind daar vaak beter over tekenen dan praten.

Kinderen geven tekens.

Een tekening is geen chronologisch verhaal over hoe en wat, wanneer en waarom. Dat komt omdat er tijdens het tekenen allerlei psychische invloeden een rol spelen. Herinneringen en gedachten uit het heden en verleden, beelden uit het bewuste en uit het onbewuste. Een tekening heeft als het ware verschillende “lagen”. De eerste laag is de realiteit, dat wil zeggen: dat wat er op de tekening staat een poging is de realiteit af te beelden, zoals het huis waarin het kind woont, een persoon die het kind kent, een dier die het bezit of een situatie die het heeft beleefd. De tekening is dan een soort foto, een momentopname.

De tweede laag is de emotionele betekenis: de relatie die het kind heeft met de personen of de situatie waarover het getekend heeft. Meestal kan het kind hierover zelf iets vertellen.

De derde laag gaat dieper, dat zijn de onbewuste aspecten van relaties en situaties die het kind op symbolische wijze weergeeft.

Tenslotte zijn er universele aspecten in een kindertekening. Daarmee wordt bedoeld dat alle kinderen op een bepaalde leeftijd en in een bepaalde psychologische ontwikkelingsfase universele vormen, lijnen en onderwerpen tekenen.

Het is belangrijk de normale ontwikkeling van kindertekeningen te kennen voordat men in staat is opmerkelijke zaken, afwijkingen of signalen (bijv. mishandeling) te herkennen. Net zoals een arts eerst de lichamelijke gezonde toestand van het lichaam moet weten voordat hij afwijkingen of blauwe plekken kan herkennen als signaal dat er iets niet in orde is.

Cursus betekenis kindertekeningen

oktober 2021